

Kiaby kyrka

Lunds stift

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

Åsa Eriksson Green 2021-06-24

Omslagsbild: Flygbild över Kiaby kyrka från sydost, år 2015. Fotograf: Pär-Martin Hedberg, HioPhoto. Bildrättigheter: Lunds stift.

Kiaby kyrka från nordväst.

Kiaby kyrka

Fjälkinge pastorat, Villands och Gärds kontrakt, Lunds stift, Kiaby socken, fastighet Bäckaskog 15:1, Kristianstad kommun, Skåne län och landskap.

Beskrivning och historik

Kyrkomiljö

Kiaby socken ligger i nordöstra Skåne. Socken gränsar i norr mot Oppmanna socken, den omfattar näset mellan Oppmannasjön och Ivösjön samt sträcker sig kring södra delen av Oppmannasjön. Kyrkbyn ligger vid sjöns södra strand i ett område mycket rikt på fornlämningar från stenålder och framåt i form av boplatser, gravar och lösfynd. Sannolikt har vattenvägarna i det sjörika området varit avgörande för den tidiga bebyggelseetableringen. Sjön har sänkts vid flera tillfällen under 1800- och 1900-talen. Kyrkogården och dagens Kiaby ligger inom den historiska bytomten enligt kartor från 1695 och 1727. Den historiska bytomten överlappar flera förhistoriska boplatsoområden. Direkt öster om kyrkogården finns en boplatz daterad till vikingatid med kontinuitet in i tidig medeltid. Strax nordväst

om kyrkogården finns ett grav- och boplatssområde med fornlämningar från stenålder fram till nyare tid.

Det äldsta namnbelägget för Kiaby finns i ett brev från 1170 då namnet skrevs *Kyeby*. I brevet överförs Kiaby kyrka tillsammans med ett kapell i Kjuge till premonstratenserklostret i Vä av Biskop Eskil. Eftersom dagens kyrka i Kiaby byggdes först under tidigt 1200-tal har brevet tolkats som bevis för att en tidigare kyrka, sannolikt av trä, har funnits i närheten. Kiaby är också en av de första platser som omnämns med det latinska ordet för socken, *parrochia*, inom Lunds stift, detta kring år 1180. När premonstratensernas kloster i Vä brann under 1200-talets början flyttades verksamheten successivt till Bäckaskog där ett nytt kloster anlades. En abbot i Bäckaskog omnämns 1241 och klosterkyrkan beräknas ha stått färdig kring 1280. Efter reformationen upphörde klosterverksamheten ganska snart och Bäckaskog kom att ges i förläning åt olika adelsmän. Dessa var inledningsvis förpliktigade att ge nödtorftigt underhåll åt munkarna och att ta hand om byggnaderna. Skriftliga källor visar att klostret – som blev Bäckaskogs gods - ägt minst 115 gårdar, bland annat omfattande hela Ivö. På 1680-talet drogs Kiaby socken tillsammans med Bäckaskogs gods in till kronan och blev översteboställe vid Skånska Kavalleriregementet. Under hela 1800-talet arrenderades slottet av den svenska kungafamiljen.

Beträffande kapellet i Kjuge fanns det ungefär 28 liknande, fristående kapell i Skåne under medeltiden. De flesta revs under 1500-talet. I prästrelationerna från Skåne som skrevs under sent 1600-tal anges att grunden på Kjuge kapell fortfarande var synlig. I norra delen av socknen fanns länge ett hemman med namnet *Capellet* där ytterligare ett tidigt kapell ska ha funnits.

Enligt Gillbergs beskrivning av Christianstad län år 1767 hade både kyrkoherden och klockaren sin bostad på klostret. I en förteckning över boställen i de olika socknarna anges att det från och med 1725 fanns ett klockarböl – en klockargård – i Kiaby, med komministern som innehavare. På enskifteskartan från åren kring 1815 framgår att klockarebolet var ett gatehus med tomt och hage, som innehades av vice pastorn.

Kyrkobyggnad

Kyrkan ligger i byns östra utkant, i det flacka jordbrukslandskapet några hundra meter söder om Oppmannasjöns strand. Inga byggnadsarkeologiska spår har hittats efter en föregångare till kyrkan som de skriftliga källorna vittnar om, och det är inte känt om den låg på samma plats som dagens kyrkobyggnad. Den nuvarande kyrkan byggdes av tegel med långhus och smalare, lägre och rakt avslutat kor under

Kiaby kyrka från sydost. Den ursprungliga kyrkobyggnaden närmast i bild, med korväggens blindingar väl synliga.

1200-talet. Kyrkor med rakt avslutade kor byggdes på flera platser under den här perioden. Kiaby kyrkas murar var oputsade och pryddes av dekorativa strömskift och blindingar. Den västra gaveln syns ännu i ursprungligt skick från tornets insida där gavelns röda tegel kontrasterar mot vitkalkade, spetsbågiga och korsformiga blindingar. Under 1400- eller 1500-talet uppfördes västtornet i gråsten och vid ungefär samma tid valvslogs kyrkan med stjärnvalv över koret och kryssribbvalv över långhuset. Valven dekorerades med kalkmålningar av *Fjälkingegruppen* och har daterats till perioden 1430–1460. Fjälkingegruppen har kopplats till två avgränsade områden; Kristianstadslätten och Österlen. Båda områdena sammanfaller med premonstratenserkloster. I Östra Vemmerlövs kyrka på Österlen har en fragmentarisk signering utlästs som *Broder Håkan*, vilket har lett till teorin att Fjälkingegruppen haft anknytning till de nämnda klostren.

Kiaby kyrkas medeltida form är bevarad med tillägget av en nykyrka som byggdes åt norr år 1790. Nykyrkan murades av gråsten i kalkbruk i tidsenlig klassicistisk stil. I den västra delen byggdes en orgelläktare. På 1830-talet orienterades hela kyrkorummet om så att nykyrkan blev långhus med huvudentré i norr och koret och det medeltida långhuset fungerade som korsarmar. På 1930-talet genomgick kyrkan en större inre renovering som bland annat innebar att kyrkan återigen orienterades i öst-västlig riktning. Arbetet leddes av arkitekt Leon Nilsson. Predikstol med baldakin återplacerades i kyrkans sydöstra hörn. De medeltida kalkmålningarna i

koret, som sannolikt varit övermålad sedan reformationen, togs fram igen. Orgelläktaren i nykyrkan revs och utrymmet valvslogs. Orgeln placerades i nykyrkans västra travé. Sakristian, som legat i tornets bottenvåning, flyttades till ett rum i nykyrkans nordvästra del. Kyrkans fönster- och dörrsmyggar ändrades och gjordes raka.

1958 återplacerades kyrkans medeltida altarskåp av trä på högaltaret i koret. Skåpet kompletterades med en ny predella. En ny altarring tillverkades till koret. Ändringarna gjordes enligt handlingar av arkitekt Torsten Leon-Nilson.

1984 renoverades kyrkorummet återigen. Bänkinredningen justerades och försågs med nya gavlar och några bänkar togs bort. Altartavlan från 1730-talet fick ny upphängning i tornets bottenvåning. Golvet i nykyrkan sänktes med 40 cm och en ny orgel med fasad av arkitekt Torsten Leon-Nilson ersatte den gamla.

2003 renoverades taken på kyrkan. Enkupigt Vittingetegel lades på samtliga takfall utom korets norra takfall där det medeltida munk- och nunneteglet ligger kvar. Medeltida tegel som ersattes under 1950-talet och vid denna renovering förvaras ännu i kyrktornet.

Exteriör

Kiaby kyrkas kvadratiska långhus och lägre, smalare kor är byggda av tegel. Tornet i väster, murat i gråsten, är lika brett som långhuset. Nykyrkan i norr är lika bred som långhuset är långt men har ett högre tak. Fasaderna är spritputsade och vitkalkade på nykyrka, torn och långhus. Putsen följer och avslöjar det grova murverket av gråsten i de två förstnämnda byggnadskropparna. Korets norra och södra faser har en slätare puts och den östra gaveln är endast tunt slammad så att murverket av tegel syns tydligt igenom slamningen. Korets och långhusets murverk är en sten tjockare i hörnen samt längs nedre vägglivet, vilket upplevs som en sockel. I övrigt är några av tornets kraftiga, grundstenar frilagda men ingen del av kyrkan i övrigt har synlig sockel. Kor, långhus och torn har en murad takfris i två språng och nykyrkan har en enkel vitmålad underbrädning. Korets östra gavelvägg är delvis mönstermurad med ett strömskift horisontellt löpande i höjd med långväggarnas takfot. Under strömskiftet finns spår av ett spetsbågigt fönster och en tidigare prästingång. Ovanför strömskiftet finns tre spetsbågiga, tre runda samt två korsformiga blinderingar. Tornets gavelrösten kröns av tegeltäckta tinnar åt norr och söder.

Samtliga byggnadskroppar täcks av sadeltak med enkupigt, rött lertegel, undantaget korets norra takfall som täcks av munk- och nunnetegel. Nykyrkans södra taknock är valmad för att passa samman med det lägre långhustaket.

Huvudentrén till kyrkan ligger i nykyrkans norra gavel, i en raksluten muröppning. Den dubbla kyrkporten är klädd med kopparplåt. I gaveln ovan entrén finns ett runt, spröjsat fönster. Strax ovanför fönstret finns ett bågformat, slätputsat fält som diskret markerar fönstret. Till höger om porten sitter en kalksten fastklamrad mot fasaden. Stenen har Gustav III monogram och året 1790 inhugget. I tornets norra mur finns en enkel, kopparklädd dörr i en raksluten muröppning. I tornets södra mur finns ingången till tornets övre våningar i en stickbågeformad muröppning. Enkeldörren av trä är klädd med profillyvrad panel. Tröskelstenen har inristade symboler på ovansidan och är troligtvis en äldre gravsten.

Kyrkans fönster är rakslutna med mitt- och korspost och ligger i liv med fasaden. De övre lufterna är kvadratiska och de nedre rektangulära, samtliga med spröjsar. I över- och underkant finns smäckra, tunna plättäckningar och längs korsposten sitter en droppnäs av trä. Fönstren är målade i en gröngrå oljefärg. På nykyrkans och tornets norra fasader finns två likadana slätputsade, bågformade putsytor som över entrén. De korresponderar med den övre bågen för de tidigare gjutjärnsfönstren.

Tornet har ljudöppningar i söder, väster och norr. De är försedda med dubbla, tjärstrukna träluckor som hålls samman av handsmidda bandgångjärn. Öppningarna är olikformade, murade med tre språng och med solbänkar klädda med enkupigt tegel.

Interiör

Kyrkans huvudingång går via nykyrkan i norr och leder in i en förstuga, eller entréhall. Portens pardörrar är av trä med ramverk i mörkgrå kulör och utanpåliggande, ljusare grå fyllningar. Väggarna i förstugan är putsade och vitmålade, golvet är lagt med kvadratiska tegelplattor. Mot innertaket, som är klätt med gråmålade brädor, sitter en dekorationsmålade taklist i röd och grå kulör. I väster finns en ingång till sakristian, i öster en uppgång till vinden respektive nedgång till pannrum och i söder leder dubbla fyllningsdörrar – likt ytterportens - in i kyrkorummet. Ingången till kyrkorummet går via nykyrkan som valvslogs med två spetsbågiga, höga valv på 1930-talet. I nykyrkan släpper fönster i öster och väster in dagsljus och en bred gång har skapats mellan entrédörren och långhuset. Endast en mindre del av bänkinredningen återstår här. I västra travén är orgeln placerad, med fronten ut mot långhuset. Kyrkorummets väggar är slätputsade och vitkalkade, undantaget

Kyrkorummet från långhusets andra travé med utblick mot koret till höger och nykyrkan till vänster.

korat som är rikligt dekorerat med kalkmålningar. Golvet täcks av kvadratisk, rött golvtegel.

Långhuset utgörs av två travéer över det medeltida långhuset, och därtill tornets bottenrum vars innertak är slätt och klätt med gråmålad träpanel. Långhusets valv utgörs av kryssvalv med spetsbågiga gördelbågar och avsmalnande ribbor mot vederlagen i hörnen. Vederlagen har formen av knippepelare med profilerade överdelar, imposter. Mot tornrummet är en rundad, svagt stickbågig muröppning.

Koret täcks av ett bemålat stjärnvalv med kvadratiska ribbor och spetsbågiga gördelbågar. Vederlagen är betydligt lägre än i långhuset, vilket förstärks i östra delen av koret där golvet är förhöjt. Valv och väggar är rikt bemålade med både blomstermotiv och bibliska motiv på en tunt slammad yta. Bakom vederlaget i det sydöstra hörnet finns en nisch som delvis är täckt av den senare valvslagningen. På den östra väggen finns en nisch, muröppningar efter ett fönster och en dörr vilka murats igen i ytterfasaden. Dörren är sannolikt ursprunglig. På den norra väggen finns en spetsbågig nisch, invändigt klädd med brädor. Gångjärnen till en lucka sitter kvar i muren och väggmålneriet bildar en medeltida, blomstrande baldakin över nischen. Vid triumfbågens bas finns små murpartier bevarade som kan vara rester av ett ursprungligt korskränk. Triumfbågen är rundbågig med målningar av bl.a. aposteln Paulus.

Utblick från predikstolen över långhuset och tornrummet till vänster och nykyrkans med orgeln till höger.

Långhuset och tornets bottenvåning domineras av två långa, sammanhängande och slutna bänkkvarter. I nykyrkan finns ett litet bänkkvarter om fem korta bänkar. I långhusets sydöstra hörn, söder om triumfbågen, är predikstolen placerad och på motsatt sida triumfbågen står dopfunten.

Halva vinden över nykyrkan är inredd och används som förvaringsutrymme. Här finns bland annat flera av kyrkans äldre gjutjärnsfönster bevarade, bland dessa det äldre rosettfönstret som tidigare satt på nykyrkans norra gavel. Genom en lucka i södra väggen når man den övriga vinden. Takstolen över nykyrkan är av furu med hanband och krysslagda sparrar. Över långhuset och koret är stora delar av den medeltida takstolen av ek bevarad men delvis omändrad. Takstolarna har dubbla murremmar, högben med dubbla horisontella hanband över långhuset och enkla hanband över koret och korta tassar. I öster finns en stickbågeformad öppning till vinden över koret. Hanbanden har inhuggen numrering. Ett av hanbanden över koret har en upprepad inhuggning över nästan hela västra sidan, vilket kan tolkas som en sorts besvärjelse mot onda krafter.

Långhusets västra gavelpets är påmurad med gråsten i samband med uppförandet av tornet. Tornets övre våningar når man från en dörr i tornets södra fasad. En smal trappa, inbyggd i muren, leder upp till ett första våningsplan. Bjälklagen är

Koret är rikligen dekorerat med kalkmålningar som daterats till 1400-talet. Altarskåpet är troligtvis tillverkat i norra Tyskland i början av 1500-talet.

både av furu och ek, av varierad ålder. I öster är långhusets ursprungliga gavel synlig med rött tegel och vitkalkade blindingar. Övriga murar är av gråsten. I väster, norr och söder finns muröppningar för ljusinsläpp. På våningsplanet förvaras ett lager av bevarat munk- och nunnetegel från korets norra takfall. Tredje våningsplanet är klockvåningen med ljudluckor i norr, söder och väster. Våningen domineras av den kraftiga klockbocken av furu med två malmklockor. Klockvåningen är öppen upp inock. Takstolarna är av furu med dubbla hanband och höga takstolstassar. I klockvåningens golv finns en återanvänd bräda med bemålning som är synlig i taket på våningen nedanför.

Inredning och inventarier

Kyrkans **altare** är av trä, målat i brun kulör. Sannolikt från 1900-talet.

Altarskåpet är senmedeltida, daterat till första halvan av 1500-talet, och sannolikt tillverkat av en nordtysk verkstad. Skåpet är en så kallad *triptyk*, tredelat, med ett centralt skåp – *corpus* - med en dörr på var sida. Altarskåpet är placerat på altarets bakre kant och står på en sockel – *predella* som är nytillverkad. Hela skåpet är i ek. Corpus rymmer skulpturer av Nådastolen där Gud Fader håller den korsfäste Jesus

i sina armar, till höger står Jungfru Maria med Jesusbarnet i famnen och till vänster S:t Mikael. På insidan av dörrarna är de tolv apostlarna avbildade. Spår efter polykrom bemålning och förgyllning finns på både skåp och skulpturer. I grannsocknen Oppmanna finns ett altarskåp som tillskrivits samma verkstad.

År 1730 erhöll kyrkan en **altartavla** i form av en oljemålning med en rikt snidad och polykromt bemålad ram. Altartavlan är idag placerad på södra väggen i tornrummet. Oljemålningen återger motivet nattvarden. Ramen består av storskaliga snidade akantusblad målade i rött, grönt, blått och förgyllning. På ramens överdel finns en oval medaljong med en skulptur av Kristus samt en oval textplatta med ett bibelcitat. Under oljemålningen finns ett textfält med ett bibelord samt, med mindre bokstäver, texten ”*Anno 1730 blef thenna Altare tafla stofferad, under hög wällärde He (?) Isac Carlströms tid, af I:e Fritz.*”

Altarringen är tillverkad år 1960 efter ritningar av arkitekt Torsten Leon-Nilson. Balustraden är av ek med svarvade och glest placerade dockor. Knäfallet är klätt i grått sammetstyg. Sockeln är av kalksten. Delar av en äldre altarring förvaras på vinden ovan nykyrkan.

Predikstolen är tillverkad på 1600-talet. Den är placerad i långhusets sydöstra hörn intill triumfbågen. Predikstolen består av en femsidig korg med målningar av evangelisterna på var sida, sidorna skiljs åt av spiralvridna pelare på socklar med änglahuvuden. Pelarna bär upp ett entablement där evangelisternas namn är skrivna, åtskilda av putti. Korgen är placerad på en flersidig träfot, marmorerad i mörka kulörer. Trappan till predikstolen går från koret i vinkel runt triumfbågen. Predikstolen har ett ljudtak, en baldakin, med åtta sidor. Runt mittpartiet löper ett textfält med texten *Herre upplåt mina läppar at min mund må förkunna Din pris. Psalm 51 v 17*. Baldakinen kröns av guldfärgade akantusgavlar. Undertill finns en dekoration av festonger och i mitten är en duva nedpendlad. Predikstolen har en enhetlig färgsättning med grå, blå, röda och svarta kulörer samt förgyllning.

Dopfunten är av sandsten, daterad till 1200-talets första hälft och tillskriven Maglehem-Vitabygruppen som bland andra även tillskrivits dopfunten i Ivö kyrka. Fonten har en kvadratisk grundform och omslingras av odjur som biter varandra i svansen. Cuppan har en godronnering, en dekorativ ägg- eller bladform nedtill, och ett band av slingrande rankor samt en Kristusfigur på sargen. Cuppan är försedd med ett urtappningshål.

Bänkinredningen kan möjligtvis härledas till 1600-talets slut och 1700-talet, åtminstone i några delar. Längst fram i långhusets bänkkvarter finns en herrskapsbänk på var sida om mittgången. Gavlna, märkta med året 1692, är förhöjda

och bär Karl XI:s respektive Ulrika Eleonoras sigill omgivna av akantusblad och krönta av kronor. Dörrarna har en påkostad utformning med rundbågar i flätband. Den övriga bänkinredningen är målad i mörkröd kulör, dörrarna med fyllningar målade i orange med blått ramverk. Överliggande profilerad list är målad i grönt, blått och orange. Kyrkan har genomgått stora invändiga förändringar vilka påverkat bänkinredningen och på 1980-talet byggdes sittbänkarna om. Det kan således finnas mer välbevarade, respektive mer moderniserade, delar av inredningen.

Kyrkans **orgel** är helmekanisk, tillverkad av Kunkels Orgelverkstad AB i Lund. Den köptes in till kyrkan 1985. Orgelhus och fasad är tillverkade efter ritningar av arkitekt Torsten Leon-Nilson. Orgelhuset är klätt i stående träpanel laserad i brunröd kulör. Mot kyrkorummet är orgelfronten uppdelad i tre partier med synliga pipor över spelbordet och sidopartier med dolda pipor. Orgelhuset har en zick-zackformad avslutning upptill. Mot kyrkorummet är orgelhuset färgsatt i brunrött, grönt och förgyllning. På bakstycket finns en återanvänd tavla med texten ”*Lofsjunger HERREN*”.

Storklockan är gjuten av Andreas Wetterholtz i Malmö år 1741. **Lillklockan** är gjuten av Gerhard Meyer i Stockholm 1763.

Övrigt. I Kiaby kyrka finns två träskulpturer från 1200-talet bevarade. Den ena är krucifixet som hänger över triumfbågen. Krucifixet har tillskrivits Ignabergaverkstaden och är unikt då den korsfäste Kristus senare har försetts med skor, tillverkade av tunna silverbleck. Den andra skulpturen föreställer Madonnan med Jesusbarnet på sitt vänstra knä och är placerad norr om triumfbågen i anslutning till dopfunten.

Kyrkogård

Kyrkogården hade länge en kvadratisk grundform och från 1688 finns uppgifter om ett klocktorn av trä. Av 1727 års karta framgår att det låg ett gathus med kålgård på det som idag är västra kyrkogården. Kyrkogården har utvidgats åt norr 1872 och åt väster 1892. Fotografier från 1930-talet visar att kyrkogården hade samma utformning som idag med en tätt planterad men relativt ung trädkrans innanför muren. Kyrkogården var indelad i rektangulära, men inte rätvinkliga kvarter. Utspritt fanns kringgårdade och påkostade gravplatser och under 1930-talet förefaller framför allt kyrkogårdens nordvästra del ha fått en mer samordnad utformning med singeltäckta gravplatser i raka rader. Direkt norr om kyrkogården där församlingshemmet ligger idag fanns ett lövskogsparti.

Utblick från kyrkogårdens sydvästra hörn.

Kyrkogården är rektangulär med kyrkan i den sydöstra delen. Kyrkogården omges av kallmurar, undantaget längs västra sidan där en häck av, huvudsakligen, hagtorn avgränsar mot Bäckaskogsvägen. Längs kyrkogårdens västra gräns utgörs trädkransen av gamla storvuxna lindar, och längs södra gränsen huvudsakligen av storvuxna lönnar. Längs östra gränsen är trädraden av lind relativt nyplanterad. Norr om kyrkogården ligger en parkering, ekonomibyggnader och församlingshem.

Det finns ingångar till kyrkogården i norr och öster. I norr finns en dubbelgrind av järnsmide mellan två grindstolpar av huggen röd granit. Det östra grindpartiet har en tredelad smidesgrind och grindstolpar av röd granit, likt den norra grinden. I väster fanns tills nyligen en ingång till kyrkogården som vette direkt ut på Bäckaskogsvägen, denna har planterats igen med likadan häck som avgränsar hela västra delen av kyrkogården.

I kyrkogårdens nordvästra hörn ligger en minneslund och i sydväst en askgravlund omsluten av en klippt häck. Mitt i askgravlunden finns en murad, brunnsliknande installation med plats för blommor.

Karaktärisering

Kyrkomiljön med den vitkalkade kyrkan, stenmurar och trädkrans ligger mitt i det flacka odlingslandskapet. Bebyggelsekontinuiteten i Kiaby socken samt i och omkring kyrkbyn är mycket lång, med spår från stenålder och framåt. Tidiga skriftliga källor nämner både kyrkan och socknen och avslöjar att här fanns en kyrkobyggnad redan innan dagens kyrka uppfördes. Den historiska bytomten överlappar dessutom boplatser från förhistorisk tid. Kiaby kyrka tillhörde ärkebiskopen i Lund innan den skänktes till premonstratenserklostret i Vä. Den hör till en grupp tidiga

tegelkyrkor med rakt avslutade kor som byggdes i nordöstra Skåne under 1200-talet.

1200-talskyrkan i Kiaby är bevarad, med tillägg av torn och nykyrka. Den medeltida kyrkans karaktär är främst synlig i östra gavelfasaden med dekorationsmurning och blindingar. Inne i tornets första våningsplan är den medeltida västgaveln bevarad i ursprungligt skick med röda tegelmurar och vitkalkade blindingar – så som hela kyrkan sannolikt såg ut från början. En stor del av taklaget bedöms vara bevarat från medeltiden. Bland inventarierna återfinns dopfunt, altarskåp, Mariaskulptur och krucifix från medeltiden. Det nära sambandet mellan Kiaby kyrka och Bäckaskogskloster har lyfts som en förklaring till kyrkans högkvalitativa, medeltida träskulptur. I kyrkorummet är korets vägg- och valvmålningar, altarskåpet, krucifixet, Madonnaskulptur samt dopfunten bevarade.

Ännu en tydlig årsring i kyrkans karaktär är 1600-talet då herrskapsbänkar, predikstol och altartavla tillkom. De kungliga sigillen på herrskapsbänkarna får ses i relation till försvenskningen av Skåne efter att landskapet tillfallit Sverige.

Nykyrkan byggdes, i likhet med många andra kyrkotillbyggnader, för att bemöta befolkningsökningens behov av en större församlingskyrka.

Att tänka på

- Få kyrkobyggnader har samma skriftliga belägg för sitt ursprung. Ännu återstår frågor om föregångaren till dagens kyrka.
- Kyrkan, kyrkogårdsmuren och trädkransen är viktiga delar av platsens karaktär och struktur med kontinuitet från tidig medeltid.
- Stora delar av kyrkans taklag har bedömts vara medeltida. Ovan koret finns bland annat medvetet upprepade inhuggningar på ett av hanbanden. Taklaget bör dokumenteras och undersökas i sin helhet.
- Medeltida munk- och nunnetegel täcker fortfarande korets norra takfall. Bevarat taktegel finns även i ett av tornrummen. Detta är av stort byggnads-historiskt värde.
- Kyrkan bär spår från många tidsperioder interiört. Var rädd om dessa spår så att ny forskning av efterkommande generationer möjliggörs. Planera eventuella förändringar långsiktigt och eftersträva funktionalitet för att minimera ingreppen i kyrkorummet.

Skydd

Kyrkor och kyrkogårdar tillkomna före 1940 skyddas som kyrkligt kulturminne, enligt *Kulturmiljölagen 4 kap.*

Källor

Underhållsplan för Kiaby kyrka, Ponnert arkitekter AB, 2006

Svenskt ortnamnslexikon, Språk- och folkminnesinstitutet, 2003

Dahlberg, Markus (Red) (2015). *Skåne, Landskapets kyrkor*. Riksantikvarieämbetet

Ranebo, Theodor. *Inventering av kyrkklockor i Lunds stift*. Pågående stiftsprojekt.

Internet

<https://www.alvin-portal.org/alvin/imageViewer.jsf?dsId=ATTACHMENT-0001&pid=alvin-record:218822> Plattform för digitala samlingar och digitaliserat kulturarv, Lunds Universitet

Barbro Sundnér. Lunds universitet, Institutionen för arkeologi och antikens historia (2015). *Medeltida kyrkor i Skåne: Del A*. Svensk nationell datatjänst. Version 2.0. <https://doi.org/10.5878/002642>

https://kmb.raa.se/cocoon/bild/kont-178d60103e7d846e2f415f31667c464769884f83?form_name=show-image&form_action=back&offset=1 Kulturmiljöbild, besökt 2021-03-15.

Riksantikvarieämbetets söktjänst Fornsök: <https://app.raa.se/open/fornsok/lamning/b5556cb4-3b46-480c-b5da-67f433a7859a> (besökt 2021-03-15)

Länsstyrelsens kulturmiljöprogram: <https://www.lansstyrelsen.se/skane/besoksmal/kulturmiljoprogram/omraden/backaskog-kjugekull-kiaby.html> (besökt 2021-03-15)

Lantmäteriets söktjänst Historiska kartor: <https://historiskakartor.lantmateriet.se/arken/s/searchresult.html?archive=GEOIN&firstMatchToReturnLMS=1&firstMatchToReturnREG=1&firstMatchToReturnRAK=1&yMin=6213101&xMin=457866&yMax=6214101&xMax=458866> (besökt 2021-03-15)

Skånska ortnamnsdatabasen: <https://www.isof.se/sprak/namn/ortnamn/skansk-ortnamnsdatabas/sok-i-databasen.html> (besökt 2021-03-15)

Historiska museets hemsida: <https://historiska.se/upptack-historien/artikel/kvinnan-fran-barum/> (besökt 2021-03-15)

Statens fastighetsverks hemsida: <https://www.sfv.se/fastigheter/sok/sverige/skane-lan/backaskog-slott/> (besökt 2021-03-23)

Övriga källor

Topografiska arkivet på Regionmuseet i Skåne ”*Kiaby socken*”.

Övriga uppgifter

Inventeringsdatum: 2021-04-08, 2021-04-09 och 2021-06-24

Fältinventering: Åsa Eriksson Green

Rapportsammanställning och foto: Åsa Eriksson Green

Granskning: Maria Sträng

Färdigställt: 2021-06-24

Uppgifter till BBR:

Stomme; murverk – tegel, murverk – natursten, granit

Fasadmaterial; puts – slammad, puts - stänk- och sprutputs

Fasadkulör; vit

Takform; sadeltak

Taktäckningsmaterial; takpannor – lertegel

Antal våningar; 1

Byggnadsdel; kor - öster, långhus, sidokapell/korsarm norr, torn – västtorn

